

מלחמת לבנון השלישית

המטרה – לבנון

גיורא איילנד

מבוא

שנתיים לאחר מלחמת לבנון השנייה ישנה תחושה כללית כי הפעם הוסקו המסקנות הנכונות, ובנוגע ללקחים – אלו לא רק נלמדים אלא מיושמים הלכה למעשה. רוב נושאי התפקידים המרכזיים בזמן המלחמה התחלפו (שני מפקדי אוגדה, מפקד פיקוד הצפון, הרמטכ"ל, שר הביטחון), מערך המילואים של כוחות היבשה חזר להתאמן, ואפילו הממשלה מנסה לתקן את דרכיה. כך למשל כלקח ישיר ממלחמת לבנון אושר לאחרונה חוק המל"ל, שאמור לאפשר הליך ראוי ומוצלח יותר של קבלת החלטות.

לכאורה אילו פרצה בימים אלה מלחמת לבנון השלישית היו תוצאותיה בהכרח טובות יותר, אך תכלית מאמר זה היא לטעון כי אם תפרוץ מלחמה נוספת בינינו ובין חזבאללה, סביר כי תוצאותיה לא יהיו טובות יותר. ישנן שתי סיבות להערכה זו: הסיבה הראשונה היא כי יחסי העצמה בינינו ובין חזבאללה לא השתנו. אמנם יש שיפור ניכר אצלנו, אך יש גם שיפור ניכר ביכולתו של הצד האחר, ולכן ההערכה הנקייה (Net Assessment) היא שהשיפור אצלנו קוזז באמצעות שיפור של הצד האחר.

הסיבה השנייה מהותית יותר ומתבססת על טענה עקרונית הגורסת כי איאפשר לנצח ארגון גרילה יעיל ומצויד היטב אם מתקיימים שלושה תנאים: (1) הארגון פועל ממדינה א נגד מדינה ב; (2) הארגון נהנה מחסות מלאה של מדינה א; (3) מדינה א, זו שנותנת את החסות, צבאה והתשתיות שלה חסינים לחלוטין מפני פעולות התקפיות של מדינה ב. מדינת ישראל נכשלה במלחמת לבנון השנייה (ועלולה להיכשל גם בשלישית) היות שהיא נלחמה נגד האויב הלא נכון. נלחמנו נגד חזבאללה במקום להילחם נגד לבנון.

אלוף (מיל') גיורא איילנד, חוקר בכיר, המכון למחקרי ביטחון לאומי

מצב זה משקף חלק מהשתנות בטבע המלחמות כמו שהעולם חווה בעשרות השנים האחרונות. מדינות חלשות מבחינה צבאית מקימות ארגון צבאי או תומכות בו או בארגון טרור או גרילה קיים, והדבר מאפשר להן לפגוע – באמצעות שליח – פגיעה כואבת במדינות אחרות, ובו בזמן להשיל מעצמן אחריות למעשיו ולהגן על עצמן מפני תגובות אפשריות של המדינה המותקפת. במקרה של לבנון עושות זאת סוריה ואיראן, בשיתוף פעולה מלא מצד ממשלת לבנון. כל השלוש תומכות באופן כזה או אחר בחזבאללה.

ארצות הברית מבינה תופעה זו היטב, ומוכנה להילחם בכל הכוח נגד מדינות נותנות החסות כל עוד האש מכוונת אליה (צפון וייטנאם – עקב תמיכתה בווייטקונג, אפגניסטן – עקב תמיכתה באל־קאעידה). הממשל האמריקני סבלני פחות כאשר מדינות אחרות, ובכללן ישראל, נוקטות אותה גישה. לפיכך היעד הראשון של האסטרטגיה של ישראל בנושא לבנון הוא לשכנע את ארצות הברית כי גם אנחנו נאלצים להילחם נגד המדינה הנותנת חסות ולא רק נגד ארגון הטרור הנהנה מחסות זו.

מאמר זה מציג את הנסיבות ואת האילוצים האמורים לגרום לישראל לשנות את התנהלותה ולבחור בפעולה נגד לבנון אם תפרוץ מלחמה. המאמר כולל ארבעה פרקים; הפרק הראשון מנתח את התעצמות צה"ל וחזבאללה ומציג את מוכנות שני הצדדים כיום ובשנים הקרובות; הפרק השני מתאר את המציאות הפוליטית בלבנון, ובה חזבאללה נהנה מחסות מלאה מצד ממשלת לבנון; הפרק השלישי בוחן מדוע אי־אפשר לנצח את חזבאללה בלי לערב את לבנון; ובסיום מוצגות משמעויות, סיכונים ומסקנות מתבקשות.

התעצמות צה"ל וחזבאללה

צה"ל

לקחי מלחמת לבנון השנייה נלמדו בצה"ל ברצינות, וקיים ניסיון של ממש ליישם. אפשר לחלק את הלקחים לארבע קבוצות. בוודאות אפשר לומר כי יש שיפור בשתיים הראשונות, יש ספק בנוגע לשתיים האחרות, גם היות שהן מדידות פחות וגם היות שאין ביטחון מלא כי אכן הצליח הצבא לפצח את שורשי הבעיה.

1. מוכנות כוחות היבשה: מוכנות הכוחות מורכבת מארבעה סעיפים: (א) רמת האימוץ; (ב) הכשירות הטכנית של האמצעים; (ג) רמות המלאי (תחמושת וחלקי חילוף); (ד) מידת ההיכרות והמיומנות לבצע את המשימות הצפויות (זו נבחנת בדרך כלל על פי הבקאות ומידת התרגול של התכניות האופרטיביות). אין ספק כי בתחום מדיד זה חל בצבא שיפור ניכר בשנתיים האחרונות.

2. איכות המפקדות וטיב תהליכי הפיקוד והשליטה: נושא זה מורכב מתפיסת הפעלה, מבהירות השפה ויותר מכול – מקיום תהליכים יעילים שיבטיחו קוהרנטיות וסינרגיה בהפעלת הכוח. גם בנושא זה מושקע מאמץ רב. המאמץ מתבטא בריבוי תרגילי מפקדות, בשינויים בארגון (כמה מהם שונים בתכלית מאלו שביצע הרמטכ"ל הקודם), בכתיבה מחודשת של מסמכים תורתיים, ברענון תכניות אופרטיביות וכדומה. יש להניח כי במלחמה הבאה הפקודות שיינתנו יהיו בהירות יותר ושימושיות יותר. יש לצפות כי המכונה הגדולה הנקראת צה"ל תופעל ביתר אפקטיביות לעומת מלחמה הקודמת.
3. ערכים ורוח לחימה: נושא זה מטריד במיוחד. במקרים רבים מדי במלחמה האחרונה העדיפו מפקדים להישאר מאחור במקום להיות בחזית הלחימה. במקרים רבים מדי חסרה דבקות במשימה. מפקדים מצאו "הסברים טובים" מדוע לא לבצע משימה או מדוע נכון לדחות את הביצוע. הייתה נטייה מוגזמת לדאוג לרווחת החיילים (הוצאה של גדודים שלמים להתרעננות בקיבוצים בזמן המלחמה) ולביטחונם בשעה שמאות אלפי אזרחים, שעל הגנתם הצבא מופקד, המשיכו לסבול ולהיפגע.
- הצבא מנסה להתמודד גם עם נושא זה, אך כאמור, אין ביטחון כי הוא מצליח. אחד המכשולים לשיפור בתחום הזה הוא מידת הסמכות המוגבלת הניתנת למפקדי השטח בפעילות הביטחון השוטף, המתאפיינת בסובלנות נמוכה לשגיאות. גישה זו עלולה למנוע פיתוח של מפקדים שלוקחים אחריות בטבעיות, דבר חיוני במלחמה הגדולה.
4. החשיבה הצבאית: ניהול מלחמה ברמה של מטכ"ל ופיקוד מרחבי דורש חשיבה אינטלקטואלית, בחינה מתמדת וביקורתית של הנחות יסוד וגישה יצירתית.
- מטבע הדברים קשה לבחון את יעילותה של החשיבה הצבאית. הצלחה בפעולות נקודתיות, גם אם בעלות חשיבות אסטרטגית (כמו זו המיוחסת לישראל בספטמבר 2007), לא בהכרח מוכיחה כי צמרת הצבא תאפיין נכון את המציאות ותדע להחליט את ההחלטות הנכונות במצב של מלחמה מורכבת וממושכת.
- בשורה התחתונה אפשר לטעון בזהירות כי בשניים מתוך ארבעת הנושאים חל שיפור של ממש, ובנוגע לשניים האחרים ידוע כי נדרש שיפור.

חזבאללה

חזבאללה שיפר את יכולתו הצבאית בשלושה ואולי אף בארבעה תחומים: ראשית, מספר הרקטות שבידי חזבאללה גדל בעשרות אחוזים לעומת מספרן ערב המלחמה

ב־2006. זהו הנשק העיקרי של הארגון, ולפיכך ככל שהכמות גדולה יותר, כן יכולתו להמשיך ולהילחם גדלה אף היא.

שנית, טווח הרקטות. מספר הרקטות בעלות טווח גדול ובינוני גדל גידול יחסי אף יותר. הדבר יאפשר לחזבאללה להמשיך ולירות בכיוון ישראל גם אם תכבוש ישראל את כל השטח שבין הגבול לנהר הליטאני. כיבוש שטח זה יקטין מאוד את יכולת הפגיעה של הקטיושות קצרות הטווח, שהיו עיקר כוחו של חזבאללה במלחמה הקודמת, אך הוא אינו נותן תשובה לרקטות ארוכות יותר. במילים אחרות, מה שהיה יכול להיות צעד אפקטיבי במלחמה הקודמת עלול שלא להספיק עתה.

שלישית, המעבר למאחזים בשטח בנוי. אחד הקשיים של צה"ל במלחמת לבנון השנייה היה ההתמודדות עם "שמורות הטבע" – מאחזי חזבאללה בשטח הפתוח. למרות ההצלחה של חזבאללה בארגון ובהפעלה של מאחזים אלו, הוא קיבל החלטה נכונה מבחינתו, ובשנתיים האחרונות הוא בונה את מאחזיו התת־קרקעיים מתחת לשטח הבנוי שביישובים השיעיים.

במלחמה האחרונה היו המגבלות של צה"ל בעיקר מודיעיניות ומבצעיות, ומאחזי חזבאללה בתוך שטח מיושב בצפיפות יוסיפו במלחמה הבאה קושי נוסף.

מלבד שלושה תחומים אלו, ישנו מידע גלוי המדבר על התחמשות חזבאללה בטיילי נ"מ אישיים חדשים, והמסוכנים בהם הם טילי אס־איי 18. טילים אלו אינם מסכנים את מטוסי הקרב, אך עלולים ליצור בעיה קשה למסוקים. לסיכום יחסי העצמה, אפשר לומר כי על פי הידוע לפחות, יחסי העוצמה בתחום הרלוונטי לא השתנו לטובת ישראל. השיפור שחל אצלנו מקוזז באמצעות שיפור דומה בצד האחר. מצב זה לא צפוי להשתנות מאוד עד אשר ימצא פתרון טקטי יעיל נגד ירי רקטות. פתרון כזה לא יהיה מבצעי בשנים הקרובות.

המציאות הפוליטית בלבנון

יציאת צבא סוריה מלבנון עוררה תקוות בקרב גורמים שונים בארץ ובעולם כי הדבר יביא לחיזוק תומכי המערב בלבנון, אולם תקווה זו נתבדתה. את הווקום היחסי מילא חזבאללה. הארגון, שגם קודם לכן נהנה ממעמד פוליטי מכובד, חיזק בהדרגה את כוחו.

נכון שמלחמת לבנון השנייה חייבה אותו להוריד פרופיל לפרק זמן מסוים, אך פרק זמן זה הסתיים. שני אירועים מסמלים את מעמדו החזק של חזבאללה בלבנון. האירוע הראשון – המשבר בעניין התעקשותו להקים רשת קשר עצמאית. במשבר זה הוכיח חזבאללה כי הוא הגורם היחיד בלבנון המסוגל להפעיל כוח צבאי, ובכך לכופף את מתנגדיו. לא רק ממשלת לבנון התכופפה לפניו, גם העולם

הערבי התכופף וחייב את ממשלת לבנון לקבל את הסכם דוחה, שנותן לחזבאללה זכות וטו על החלטות ממשלת לבנון.¹

האירוע השני – בחירת נשיא לבנון. עם סיום תפקידו של הנשיא הקודם לאחוד, שהיה "בובה" סורית, היו שקיוו כי הפעם יהיה נשיא עצמאי. סוריה וחזבאללה הבהירו כי לא ייתנו לכך יד, והתוצאה היא בחירתו של סלימאן לנשיא. הנשיא החדש יודע כי נבחר בזכות תמיכת חזבאללה, ומיזמו הראשון דאג להבהיר כלפי מי הוא חש מחויבות. האופן שקיבל את הרוצח סמיר קונטאר היה דוגמה סמלית לכך.

לסיכום, אפשר לומר כי חזבאללה הביא לשלמות את העיקרון התקף כל כך בעולם הערבי, שלפיו הכוח הפוליטי מאפשר להחזיק נשק, ואילו הנשק שומר על הכוח הפוליטי. כיום נשיא לבנון וממשלת לבנון מכירים לא רק בזכותו של חזבאללה להמשיך ולהחזיק בנשק משלו, אלא רואים בנשק זה אמצעי חיוני ולגיטימי להשגת האינטרסים הלאומיים (ראו הסכם דוחה).²

המצב כיום אופטימלי מבחינת חזבאללה. מצד אחד יש ממשלה לגיטימית ופרו מערבית הזוכה לתמיכה של ארצות הברית, צרפת, האו"ם והקהילה הבינלאומית, ומצד אחר אותה ממשלה כפופה לחלוטין לרצון חזבאללה.

יותר מכך, התבטאויותיהם האחרונות הן של נשיא לבנון והן של ראש הממשלה נותנות גיבוי לאומי לטענות חזבאללה גם בדבר הצורך לשחרר את חוות שבעא וגם בזכות היותו של הארגון חומת המגן של לבנון בפני תוקפנותה של ישראל.³ על רקע עובדות אלה אפשר לומר כי כמו שחזבאללה הוא שליח (proxy) של איראן, ובמידה חלקית של סוריה, כך ממשלת לבנון היא שליח של חזבאללה.

מדוע אי-אפשר לנצח את חזבאללה

יתרונותיו של צבא מודרני כמו צה"ל באים לידי ביטוי מרבי כאשר מתקיימים שלושה תנאים, אחד אסטרטגי ושניים אופרטיביים.

התנאי האסטרטגי הוא היותו של האויב מדינה הנושאת באחריות (accountable) לאוכלוסייה, לתשתיות ולפני המערכת הבינלאומית. לאויב כזה יש מה להפסיד, ולכן אפשר להפעיל עליו לחץ. קל יחסית להביא אויב שהוא מדינה להכיר במצב שבו ההפסד מהמשך הלחימה גדול מהתועלת.

התנאי האופרטיבי הראשון הוא היותו של צבא האויב מורכב ממטרות "קשות" כמו טנקים, מטוסים ומוצבי שליטה. אפשר לומר כי יכולות האיסוף המודיעיני והתקיפה בחימוש מדויק מאפשרים כיום תקיפה אפקטיבית של מטרות רכב, הכוונה הן לגודל המטרה והן ל"חיות" המטרה.⁴ האפקטיביות צונחת כאשר מטרות הנקודה הן אנשים או משגרים מתכלים.

התנאי האופרטיבי השני הוא היותו של שדה הקרב רחוק מריכוזי אוכלוסייה אזרחית. הכוונה היא לשני צדי המשוואה – הן ריחוק של האויב מהאזרחים שלו והן ריחוק של שדה הקרב מהאזרחים שלנו.

חזבאללה, כארגון צבאי, ממקסם בדיוק את הצד האחר של הספקטרום. אם תפרוץ מלחמת לבנון השלישית, יהיו תוצאותיה דומות לזו הקודמת. גם אם יצליח צה"ל יותר בפעולתו נגד לוחמי חזבאללה, סביר כי חזבאללה יפגע באזרחי ישראל בהצלחה רבה יותר. שלוש סיבות לכך:

1. מספר הרקטות, גודלן, "זמן חיות המטרה שלהן" והפעלתן מתוך שטחים בנויים, כל אלה לא יאפשרו את חיסולם. במקרה הטוב יהיה אפשר, לאחר מאמץ גדול, להקטין את מספר השיגורים היומי לכמה עשרות. מבחינת אזרחי ישראל שיימצאו באזורים המאוימים, אין לכך כמעט משמעות מעשית.
2. כיבוש שטח גדול (למשל עד הליטאני) יפגע בחזבאללה ויקטין את מספר השיגורים, אך לא יפסיק אותם.
3. חזבאללה לא ימהר להסכים להפסיק את האש היות שהוא (להבדיל מצבא של מדינה) אדיש יחסית לאבדן של לוחמים, לאבדן של נשק ולאבדן של שטח. מלבד זאת, שלא כממשלה, הוא רגיש פחות ללחץ של דעת קהל וללחץ בין-לאומי.

משמעויות וסיכונים

שינוי בגישתה של ישראל עלול להביא לפגיעה בלגיטימציה של ישראל, ללחץ בין-לאומי ואפילו לקבלת הנחיה ברורה מארצות הברית להפסיק את הרס לבנון. הדבר מזכיר את תגובת העולם, ובכלל זה ארצות הברית, עם תחילת מבצע חומת מגן באפריל 2002. כזכור, מבצע זה החל לאחר הפיגוע במלון פארק בנתניה בערב פסח, שהביא למותם של כשלושים ישראלים. את הפיגוע הזה, כמו רבים מקודמיו, ביצע חמאס. ארצות הברית קיבלה בהבנה מבצע של ישראל נגד חמאס, אך התקשתה לקבל את המבצע כמו שתכננה ישראל – מבצע נגד הרשות הפלסטינית.

האמריקנים דרשו תחילה שנצא מכל ערי הגדה (שטחי A) בתוך 48 שעות. ישראל התעקשה – והתעקשותה הייתה ראויה לציון – כי אסור היה לוותר ולחזור לכללי המשחק הישנים, שלפיהם אנחנו נלחמים רק נגד הטרוריסטים, אך נמנעים מלפגוע בנותני החסות (הרשות הפלסטינית). התעקשותה של ישראל, שנבעה מחוסר בררה, הצליחה. ישראל נאלצה לוותר בדבר אחד בלבד, להפסיק את המצור על המוקטעה ברמאללה, שם שהה ערפאת. לעומת זאת, זכתה המדיניות

החדשה (שליטה של ישראל בכל השטח הפלסטיני) להשלמה ולהכרה מצד הקהילה הבין-לאומית.

כך גם בנוגע ללבנון, המצב שישראל מכה ברעים בלבד (חזבאללה), אך נמנעת מלפגוע בחביבי המערב והאו"ם (לבנון וממשלתה) הוא מצב נוח ורצוי לכל האחרים, אך הוא ימיט אסון עלינו. אין בררה אלא להתעמת בנושא זה, אם יהיה צורך, גם עם ידידותינו.

מסקנות

הדרך למנוע את מלחמת לבנון השלישית והדרך לנצח בה אם בכל זאת תפרוץ (וכך למנוע את מלחמת לבנון הרביעית) היא אחת: להבהיר לידידותיה של לבנון, ובעזרתן לממשלת לבנון ולעם בלבנון, כי המלחמה הבאה תהיה בין ישראל ללבנון ולא בין ישראל לחזבאללה. מלחמה כזו תביא לחיסולו של צבא לבנון, להרס תשתיות במדינה ולסבל קשה לאוכלוסייה. המצב שאזרחי ביירות (לא כולל רובע דחייה) נהנו ללכת לים ולבתי קפה שעה שאזרחי חיפה ישבו במקלטים לא יחזור.

הפגיעה הקשה בלבנון, הרס בתים ותשתיות וסבל של מאות אלפי אנשים הם הדברים שיכולים להשפיע יותר מכול על התנהגותו של חזבאללה. ההשפעה על חזבאללה ונכונותו להפסיק את המלחמה עקב צעדים מצד ישראל מהסוג שתואר כאן נובעת הן מהשפעה פנימית והן מהשפעה חיצונית.

ההשפעה הפנימית נובעת ממעמדו הפוליטי ומשאיפותיו הפוליטיות של חזבאללה, שכן הוא מציג את עצמו כארגון לאומי לבנוני הנלחם למען האינטרסים

של לבנון. הוא עלול לאבד את מעמדו אם תאשים אותו דעת הקהל בלבנון בהרס המיותר שהביא על המדינה. ההשפעה החיצונית נובעת מרגישות הארגון לאינטרסים של איראן ושל סוריה. לא איראן ובוודאי לא סוריה רוצות בהרס לבנון.

המסר של ישראל צריך להיות חד וברור: אם תידרש ישראל להילחם שנית נגד חזבאללה בלבד, כאשר לבנון, נותנת החסות, מחוץ למשחק, לא נוכל להבטיח ניצחון.

לפנינו אפוא שתי אפשרויות בלבד: להסתכן בהפסד (גם תיקו ייחשב הפסד) או להילחם במדינה שמתוך בחירה העדיפה לתת לחזבאללה לשלוט בה. אנו בוחרים באפשרות השנייה. מסר זה חייב להיאמר בחדות כבר כיום. אם תחכה ישראל ליום שתתחיל המלחמה, יהיה זה מאוחר מדי.

הדרך להעביר זאת לארצות הברית, לצרפת, לגרמניה ולמדינות אחרות מחייבת דיאלוג צבאי-מקצועי בדרג גבוה בין ישראל למדינות אלו. אם ישתכנעו

יש להבהיר לידידותיה של לבנון, ובעזרתן לממשלת לבנון ולעם בלבנון, כי המלחמה הבאה תהיה בין ישראל ללבנון ולא בין ישראל לחזבאללה

ראשי הצבא במדינות אלו מההסבר המקצועי, הם ישלימו את המלאכה מול הדרג הפוליטי בארצותיהם.

הערות

1. <http://www.nowlebanon.com/NewsArticleDetails.aspx?ID=44023&MID=115&PID=2>
2. <http://latimesblogs.latimes.com/babylonbeyond/2008/05/the-united-stat.html>
3. <http://www.presstv.ir/Detail.aspx?id=63490§ionid=351020203>
<http://www.presstv.ir/detail.aspx?id=63679§ionid=351020203>
4. זמן חיות מטרה – משך הזמן מהרגע שהמטרה מתגלה ועד שהיא מותקפת.
<http://www.nowlebanon.com/NewsArticleDetails.aspx?ID=48401>